

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31.05.2007, sp. zn. 29 Odo 784/2005, ECLI:CZ:NS:2007:29.ODO.784.2005.1

Číslo: 25/2008

Právní věta: Zástavní věřitel se i po prohlášení konkursu na majetek osobního dlužníka a po soupisu zástavy do konkursní podstaty může platně vzdát zástavního práva.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 31.05.2007

Spisová značka: 29 Odo 784/2005

Číslo rozhodnutí: 25

Číslo sešitu: 3

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Konkurs, Zástavní právo

Předpisy: § 118a odst. 1 písm. a) předpisu č. 99/1963Sb.

§ 14 odst. 1 písm. a) předpisu č. 328/1991Sb. ve znění do 30.4.2000

§ 151g odst. 1 předpisu č. 40/1964Sb.

§ 170 odst. 1 písm. c) předpisu č. 40/1964Sb.

§ 20 odst. 1 písm. a) předpisu č. 328/1991Sb. ve znění do 30.4.2000

§ 27 odst. 5 písm. a) předpisu č. 328/1991Sb. ve znění do 30.4.2000

§ 28 odst. 5 písm. a) předpisu č. 328/1991Sb. ve znění do 30.4.2000

§ 32 odst. 1 písm. a) předpisu č. 328/1991Sb. ve znění do 30.4.2000

§ 37 odst. 1 předpisu č. 40/1964Sb.

§ 39 odst. 1 předpisu č. 40/1964Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Rozsudkem ze dne 27. 7. 2004 K r a j s k ý s o u d v Ústí nad Labem vyloučil ze soupisu majetku konkursní podstaty úpadkyně M., spol. s r. o., nemovitost parc. č. 835/1, zapsanou na listu vlastnictví č. 684 u Katastrálního úřadu v L., pro obec L., kat. úz. S. P. (bod I. výroku), ve zbytku, tedy co do požadavku žalobkyně Ing. Z. T. na vyloučení nemovitostí parc. č. 1072/2, 1079, 1088/1, 1089, 1090, 1094, 1095 a 1096/1, zapsaných na listu vlastnictví č. 309 u Katastrálního úřadu v L., pro obec L. a katastrální území D., žalobu zamítl (bod II. výroku).

Zamítavý výrok ohledně nemovitostí parc. č. 1079, 1088/1, 1089 a 1090 (dále též jen „sporné nemovitosti“) odůvodnil soud tím, že jde o nemovitosti ve vlastnictví žalobkyně, jimiž žalobkyně (jako zástavní dlužník) zajišťuje ve smyslu ustanovení § 27 odst. 5 zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání (dále též jen „ZKV“) pohledávku zástavního věřitele JUDr. V. K. (dále též jen „zástavní věřitel“) vůči úpadkyni. Právní úkon, kterým se zástavní věřitel vzdal 1. 2. 2000 (po soupisu sporných

nemovitostí do konkursní podstaty) zástavního práva ke sporným nemovitostem, je podle soudu absolutně neplatný podle § 39 obč. zák., pro rozpor s kogentním ustanovením § 28 odst. 4 ZKV (ve znění účinném k 1. 2. 2000), tedy pro rozpor se zákonem nebo pro jeho obcházení. Soud poukázal na to, že podle právní úpravy v rozhodném znění muselo být 30 % výtěžku zpeněžení zástavy vyčleněno k uspokojení odměny a hotových výdajů správce konkursní podstaty a k úhradě nákladů spojených s udržováním a správou podstaty, přičemž v řízení bylo prokázáno, že k 1. 2. 2000 tyto pohledávky nebylo možné uspokojit z dosavadních příjmů konkursní podstaty.

Tvrzení tehdejšího žalovaného (Ing. V. K., jako správce konkursní podstaty úpadkyně), že právní úkon, jímž se zástavní věřitel vzdal 1. 2. 2000 zástavního práva ke sporným nemovitostem, je neplatný (podle § 37 odst. 1 obč. zák.), jelikož zástavní věřitel tím nevyjádřil vlastní vůli (původní zástavní věřitelce E. bance, a. s. v likvidaci /dále též jen „banka“, zaplatil 1 500 000 Kč s vědomím, že vzdá-li se zástavního práva, velmi výrazně sníží míru uspokojení nabyté pohledávky a sám přišel o 1 500 000 Kč), označil soud za pouhou spekulaci. Podle soudu JUDr. V. K. jako advokát bezpochyby věděl co činí a jaký vliv může mít zkoumaný právní úkon na míru uspokojení jeho pohledávky.

K odvolání žalobkyně V r c h n í s o u d v Praze rozsudkem ze dne 3. 2. 2005, ve znění tamtéž označeného opravného usnesení ze dne 8. 4. 2005, rozsudek soudu prvního stupně v odvoláním napadeném zamítavém výroku rozsudku potvrdil ohledně nemovitostí parc. č. 1072/2, 1094, 1095 a 1096/1; ohledně sporných nemovitostí jej změnil tak, že i je vyloučil ze soupisu majetku konkursní podstaty úpadkyně.

Měnicí výrok odůvodnil odvolací soud tím, že neplatnost právního úkonu, jímž se postupník (JUDr. V. K.) vzdal zástavního práva k nemovitostem, nelze dovodit z ustanovení § 28 odst. 4 ZKV (jež upravuje pouze způsob uspokojování pohledávek oddělených věřitelů). Omezení zástavního dlužníka (co do výkonu vlastnických práv k zástavě) v sobě zahrnuje ustanovení § 27 odst. 5 ZKV (potud, že zástavní dlužník nemůže způsobit zánik „zastavené“ /správně zajištěné/ pohledávky po prohlášení konkursu jinak, než způsobem zakotveným v onom ustanovení). V dané věci se však řeší otázka, zda zástavní (a zároveň konkursní) věřitel může právním úkonem, jímž se vzdá zástavního práva, změnit kvalitu své konkursní pohledávky (tak, že z pohledávky s právem na oddělené uspokojení se stane pohledávka druhé třídy). Odvolací soud k tomu uzavřel, že zástavní věřitel není v tomto svém právu omezen ani po prohlášení konkursu; takové omezení nelze dovodit ze zákona o konkursu a vyrovnání, a to ani z jeho ustanovení § 14 odst. 1 písm. a) (ustanovení § 18 odst. 3 ZKV v době tvrzeného zániku zástavního práva ještě neplatilo).

Připouští-li se obecně, že věřitel může i po prohlášení konkursu postoupit pohledávku vůči úpadci, zajištěnou zástavním právem váznoucím na majetku třetích osob, pak nelze omezit ani jeho právo disponovat se zajištěním pohledávky, tedy právo vzdát se zástavního práva způsobem stanoveným občanským zákoníkem.

Správce konkursní podstaty, který sepíše věci ve vlastnictví zástavního dlužníka do konkursní podstaty, vstupuje do práv zástavního dlužníka, nikoliv do práv zástavního věřitele. Tím, že se zástavní věřitel vzdá zástavního práva, nedisponuje majetkem konkursní podstaty či věcí třetí osoby, na které vázne zástavní právo, nýbrž zajištěním konkursní pohledávky. Ani po prohlášení konkursu na majetek osobního dlužníka tudíž není omezena dispozice zástavního věřitele se zástavním právem; právní úkon, kterým se zástavní věřitel vzdal zástavního práva, je tak ve smyslu § 151g obč. zák. (v rozhodném znění) platný. S přihlédnutím k ustanovení § 154 o. s. ř. je tedy nepochybné, že odpadl právní důvod soupisu sporných nemovitostí do konkursní podstaty (podle § 27 odst. 5 ZKV).

Proti měnicímu výroku rozsudku odvolacího soudu ve věci samé podal žalovaný včasné dovolání, namítaje, že je dán dovolací důvod dle ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř., tedy, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci.

Konkrétně dovolatel s poukazem na soudem prvního stupně zjištěný a odvolacím soudem převzatý skutkový stav věci uvádí, že sporné nemovitosti byly v době, kdy se zástavní věřitel vzdal zástavního práva k nim (1. 2. 2000), zapsány v soupisu majetku konkursní podstaty úpadkyně, takže právo s nimi nakládat měl pouze on jako správce konkursní podstaty. K doložení závěru, že právo nakládat se spornými nemovitostmi náleželo toliko jemu, odkazuje dovolatel na ustanovení § 14 odst. 1 písm. a) a § 27 odst. 5 ZKV ve znění účinném k 1. 2. 2000 a co do judikatury na závěry obsažené v rozhodnutí uveřejněném pod č. 66/2001 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále též jen „R 66/2001“), podle kterého byl v rozhodné době možný okamžitý soupis nemovitostí, jimiž třetí osoba zajišťovala pohledávky vůči úpadci, do konkursní podstaty a pod bodem XXXV. stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 1998, sp. zn. [Cpjn 19/98](#), uveřejněného pod číslem 52/1998 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále též jen „stanovisko“), o tom, že osoby zajišťující pohledávky vůči úpadci jsou povinny plnit ve prospěch konkursní podstaty bez zřetele k tomu, jestli věřitelé, v jejichž prospěch byly tyto pohledávky zajištěny, přihlásili své pohledávky do konkursu a že poskytnutím plnění do podstaty se zproští povinnosti plnit zajištěným věřitelům.

Dovolatel dovozuje, že důsledkem toho, že se zástavní věřitel vzdal 1. 2. 2000 zástavního práva, je nakládání se spornými nemovitostmi vůči konkursní podstatě. Zástavní právo má totiž vztah nejen k zajišťované pohledávce, nýbrž i k věci (majetkové hodnotě), na které vázne. Vlastnost zástavního práva spočívající v zajištění určité pohledávky nelze oddělit od vlastnosti, že vázne na určité majetkové hodnotě (např. nemovitosti). To je podle dovolatele zřejmé zejména z ustanovení § 151a odst. 1 a § 151b odst. 4 obč. zák. (ve znění platném v době uzavření zástavní smlouvy i k 1. 2. 2000).

Odvolacímu soudu dovolatel v daných souvislostech vytýká, že institut vzdání se zástavního práva vyložil v rozporu s ustanoveními občanského zákoníku a zákona o konkursu a vyrovnání, která označil výše a že na rozdíl od soudu prvního stupně nevzal v potaz kogentní ustanovení § 28 odst. 4 ZKV (ve znění účinném před 1. 5. 2000). V označeném ustanovení zmíněných 30 % výtěžku zpeněžení je určeno k uspokojení odměny a hotových výdajů správce konkursní podstaty a k úhradě nákladů spojených s udržováním a správou podstaty a zástavní věřitel nemůže zasáhnout do těchto majetkových práv třetí osoby (kterou je správce konkursní podstaty) a tudíž do řádného průběhu konkursu a závazného postupu při uspokojování nároků v konkursu tím, že se vzdá zástavního práva. Správci konkursní podstaty by totiž (nahlíženo právní úpravou účinnou k 1. 2. 2000) jinak nezbylo, než nároky uvedené v § 28 odst. 4 ZKV (coby prioritní pohledávky za podstatou) uspokojit na úkor uspokojení ostatních pohledávek. Právní úkon, jímž se zástavní věřitel vzdal zástavního práva, je tak jako rozporný s ustanovením § 28 odst. 4 ZKV neplatný podle § 39 obč. zák. K tomu dovolatel podotýká, že k pozdější změně právní úpravy, jež bude účinná v době uspokojování pohledávek za podstatou nebo v době rozvrhu, nelze přihlídnout, neboť platnost právního úkonu se posuzuje se zřetelem k době, kdy byl učiněn.

Dovolatel rovněž namítá, že zástavní věřitel právním úkonem, kterým se vzdal zástavního práva, vyjádřil vůli jiné osoby, nikoliv vůli vlastní. V běžném životě je podle dovolatele vyloučeno, aby postupník (nadto právník a zároveň advokát) jednal o své vůli tak, že v průběhu konkursu nabude pohledávku zajištěnou zástavním právem za částku 1 500 000 Kč a ihned ji znehodnotí na nulovou hodnotu (nulové uspokojení), tím, že se vzdá zástavního práva, které ji zajišťuje. Zástavní věřitel tak přišel o částku 1 500 000 Kč, kterou téhož dne (1. 2. 2000) zaplatil bance; podle odhadu učiněného k 1. 2. 2000 totiž nezajištěná pohledávka třetí třídy nemohla být vůbec uspokojena. Již soud prvního stupně (a po něm odvolací soud) tak měl úkon, jímž se zástavní věřitel vzdal zástavního práva, posuzovat dle § 37 odst. 1 obč. zák., bez zřetele k tomu, že žalovaný (jenž před soudem prvního stupně uspěl) nebyl odvolatelem. K absolutní neplatnosti je totiž soud povinen přihlídnout z úřední povinnosti (dovolatel k této námitce učinil před soudem prvního stupně příslušná skutková tvrzení a nabídl důkazy /smlouvu o postoupení pohledávky, výpis z účtu banky, notářský zápis z 1. 2. 2000/, které soud provedl).

Dovolatel proto požaduje, aby Nejvyšší soud rozhodnutí odvolacího soudu v dovoláním napadeném rozsahu a ve výrocích o nákladech řízení zrušil a věc potud vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Žalobkyně ve vyjádření navrhuje dovolání zamítnout, s tím, že použití ustanovení § 14 odst. 1 písm. a) ZKV je nepatřičné, jelikož to upravuje ztrátu dispozičních oprávnění úpadce. K argumentaci vážící se k ustanovení § 27 odst. 5 ZKV žalobkyně uvádí, že bod XXXV. stanoviska nevylučuje, že by třetí osoba nemohla být své povinnosti vůči zajištěnému věřiteli zproštěna jinak (než tím, že bude plnit ve prospěch konkursní podstaty); potud odkazuje na závěry obsažené v rozsudku Nejvyššího soudu uveřejněném pod č. 9/2005 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále též jen „R 9/2005“). V tomto kontextu pokládá žalobkyně za irrelevantní zabývat se otázkou, zda vzdání se zástavního práva je zároveň nakládáním se spornými nemovitostmi.

K tvrzení dovolatele, že poté, co se zástavní věřitel vzdal zástavního práva, mu nezbyde, než uspokojit nároky uvedené v ustanovení § 28 odst. 4 ZKV na úkor ostatních věřitelů, žalobkyně uvádí, že ze zákona o konkursu a vyrovnání neplyne, že by 30 % výtěžku ze zpeněžení zástavy bylo určeno k úhradě právě těchto pohledávek. Podle žalobkyně bude ostatně výtěžek zpeněžení takový, že vedle těchto pohledávek budou uspokojovány i pohledávky konkursních věřitelů. Žalobkyně se nadto domnívá, že právní úprava, podle které se oddělenému věřiteli nedostane „plného uspokojení z výtěžku prodeje zastavené věci“, není ústavně konformní. Žalobkyně na tomto základě uzavírá, že jednal-li zástavní věřitel způsobem neodporujícím právu, nemůže být jeho právní úkon neplatný.

K dovolatelem tvrzené neplatnosti právního úkonu, jímž se zástavní věřitel vzdal zástavního práva, pro rozpor s ustanovením § 37 odst. 1 obč. zák., žalobkyně uvádí, že z povahy dovolacích námitek usuzuje, že dovolatel má za to, že právní úkon nebyl učiněn svobodně. Dovolatel ovšem netvrdí a nenabízí důkazy o tom, že zástavní věřitel tento úkon učinil v důsledku přímého fyzického donucení či psychického donucení a z provedeného dokazování a dovolatelem nabídnutých důkazů nic takového neplyne a plynout nemůže.

Se zřetelem k bodu 3. článku II. zákona č. 59/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, Nejvyšší soud dovolání projednal a rozhodl o něm podle občanského soudního řádu ve znění účinném před 1. 4. 2005.

V průběhu dovolacího řízení dovolatel zemřel (8. 1. 2007) a usnesením ze dne 16.1. 2007 ustanovil Krajský soud v Ústí nad Labem novým správcem konkursní podstaty úpadkyně Ing. O. K. Nejvyšší soud tedy jako s dovolatelem (a žalovaným) dále jednal s Ing. O. K.

Dovolání je přípustné dle § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř.

Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí odvolacího soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Nejvyšší soud se - v hranicích právních otázek vymezených dovoláním - zabýval v první řadě tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelkou, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem v otázce platnosti právního úkonu, jímž se zástavní věřitel vzdal za trvání konkursu na majetek osobního dlužníka (úpadkyně) zástavního práva k nemovitostem ve vlastnictví třetí osoby (žalobkyně), sepsaným do konkursní podstaty podle § 27 odst. 5 ZKV.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl zpochybněn a Nejvyšší soud

z něj při dalších úvahách vychází.

Pro právní posouzení věci jsou pak rozhodné především skutkové závěry, podle kterých:

1) Na základě smlouvy o úvěru ze dne 2. 5. 1995 poskytla banka pozdější úpadyňi úvěr ve výši 4 200 000 Kč (dále též jen „úvěrová smlouva“).

2) Banka (jako zástavní věřitelka) uzavřela 2. 5. 1995 s manželem žalobkyně Ing. J. T. (jako zástavním dlužníkem a bezpodílovým spoluvlastníkem zastavených nemovitostí) k zajištění pohledávky z úvěrové smlouvy smlouvu o zřízení zástavního práva ohledně výše označených nemovitostí parc. č. 1088/1 a 1090 (dále též jen „zástavní smlouva č. 1“).

3) Banka (jako zástavní věřitelka) uzavřela 2. 5. 1995 s manželem žalobkyně Ing. J. T. (jako zástavním dlužníkem a bezpodílovým spoluvlastníkem zastavených nemovitostí) k zajištění pohledávky z úvěrové smlouvy smlouvu o zřízení zástavního práva ohledně výše označených nemovitostí parc. č. 1079 a 1089 (dále též jen „zástavní smlouva č. 2“).

4) Banka přihlásila 14. 11. 1996 pohledávku z úvěrové smlouvy s právem na oddělené uspokojení do konkursu vedeného na majetek úpadyňe.

5) Žalobkyně uzavřela dne 24. 3. 1997 se svým manželem dohodu o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů zrušeného za trvání manželství, podle které nabyla do výlučného vlastnictví i sporné nemovitosti.

6) Správce konkursní podstaty úpadyňe sepsal sporné nemovitosti 6. 9. 1999 do konkursní podstaty úpadyňe.

7) Banka (jako postupitelka) uzavřela dne 31. 1. 2000 s JUDr. V. K. smlouvu o postoupení nesplaceného zůstatku pohledávky z úvěrové smlouvy ve výši 3 139 509 Kč, a to za částku 1 500 000 Kč.

8) JUDr. V. K. se 1. 2. 2000 vzdal formou notářského zápisu zástavního práva ke sporným nemovitostem.

9) Zástavní právo ke sporným nemovitostem bylo na základě právního úkonu uvedeného pod bodem 8) vymazáno z katastru nemovitostí.

Podle ustanovení § 19 ZKV, jsou-li pochybnosti, zda věc, právo nebo jiná majetková hodnota náleží do podstaty, zapíše se do soupisu podstaty s poznámkou o nárocích uplatněných jinými osobami anebo s poznámkou o jiných důvodech, které zpochybňují zařazení věci, práva nebo jiné majetkové hodnoty do soupisu (odstavec 1). Soud uloží tomu, kdo uplatňuje, že věc, právo nebo jiná majetková hodnota neměla být do soupisu zařazena, aby ve lhůtě určené soudem podal žalobu proti správci. V případě, že žaloba není včas podána, má se za to, že věc, právo nebo jiná majetková hodnota je do soupisu pojata oprávněně (odstavec 2).

V této podobě platilo uvedené ustanovení v době vydání rozhodnutí soudů nižších stupňů a jde i o stávající znění zákona.

Podle ustáleného výkladu podávaného soudní praxí (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu uveřejněný pod č. 27/2003 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek – dále též jen „R 27/2003“ nebo R 9/2005), k předpokladům, za nichž může soud vyhovět žalobě o vyloučení majetku ze soupisu majetku konkursní podstaty podle § 19 odst. 2 ZKV, patří také to, že osoba, která se domáhá vyloučení majetku ze soupisu, prokázala, že tento majetek neměl (nebo ke dni rozhodnutí o žalobě již

nemá) být do soupisu zařazen, a že právo, které vylučovalo (nebo ke dni rozhodnutí o žalobě vylučuje) zařazení majetku do soupisu majetku konkursní podstaty, svědčí jí. Právě prověření tohoto předpokladu je určující pro výsledek dovolacího řízení (o splnění ostatních – v označených rozhodnutích popsanych – podmínek neměli pochybnosti účastníci řízení ani soudy nižších stupňů).

V posuzované věci jde tedy o to, zda zástavní právo, které bylo v roce 1999 důvodem pro soupis sporných nemovitostí ve vlastnictví žalobkyně (zástavní dlužnice) do konkursní podstaty úpadkyně (osobní dlužnice) podle § 27 odst. 5 ZKV (v tehdejší znění), zaniklo v průběhu řízení o vylučovací žalobě tím, že se zástavní věřitel vzdal zástavního práva a odpadl tak důvod, který opodstatňoval setrvání sporných nemovitostí v konkursní podstatě úpadkyně.

Absolutní neplatností právního úkonu, jímž se zástavní věřitel vzdal 1. 2. 2000 zástavního práva ke sporným nemovitostem, se Nejvyšší soud zabýval nejprve v rovině tvrzeného rozporu tohoto úkonu s ustanovením § 28 odst. 4 ZKV (ve znění účinném k 1. 2. 2000).

Podle ustanovení § 151g obč. zák. (ve znění účinném k 1. 2. 2000), zástavní právo zanikne, zanikne-li zajištěná pohledávka nebo zástava anebo složí-li zástavce zástavnímu věřiteli cenu zastavené věci; zástavní právo též zanikne, vzdá-li se zástavní věřitel zástavního práva, nebo uplynutím času, na který bylo zástavní právo ve smlouvě o jeho zřízení omezeno. Vzdání se zástavního práva věřitelem se musí stát formou notářského zápisu.

Dle ustanovení § 28 ZKV (ve znění účinném k 1. 2. 2000), věřitelé pohledávek, které byly zajištěny zástavním právem, zadržovacím právem, omezením převodu nemovitosti, převodem práva dle § 553 obč. zák. nebo postoupením pohledávky dle § 554 obč. zák. (dále jen „oddělení věřitelé“), mají právo, aby jejich pohledávka byla uspokojena ze zpeněžení věci, práva nebo pohledávky, jimiž byla zajištěna (odstavec 1). Výtěžek zpeněžení vydá správce odděleným věřitelům se souhlasem soudu. Nebyla-li zajištěná pohledávka plně uspokojena, považuje se její neuspokojená část za pohledávku přihlášenou podle § 20 ZKV (odstavec 2). Oddělení věřitelé se z výtěžku zpeněžení uspokojí podle pořadí, v jakém vznikl právní důvod jejich nároku na oddělené uspokojení. Pro pořadí zákonného zástavního práva je rozhodující den jeho záznamu v katastru nemovitostí (odstavec 3). Jestliže výtěžek ze zpeněžení ostatního majetku patřícího do podstaty nepostačuje k úhradě odměny a výdajů správce a k úhradě nákladů spojených s udržováním a správou podstaty a odměnu a výdaje správce nelze v plném rozsahu uhradit ani ze zálohy na náklady konkursu (§ 5 ZKV), lze odděleným věřitelům vydat nejvýše 70 % výtěžku ze zpeněžení na ně připadajícího podle odstavce 1. Zbývající část se vypořádá při rozvrhu (§ 32 odst. 1 ZKV) (odstavec 4). Zástavní práva oddělených věřitelů zanikají zpeněžením zástavy (odstavec 5).

Ustanovení § 39 obč. zák. (ve znění účinném k 1. 2. 2000 i ve svém znění stávajícím) pak určuje, že neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přiči dobrým mravům.

Podle ustálené rozhodovací praxe soudů (srov. R 66/2001 nebo důvody R 27/2003), nástrojem správce konkursní podstaty k tomu, aby v režimu § 27 odst. 5 ZKV (ve znění účinném před 1. 5. 2000) vymohl od zástavního dlužníka plnění ve prospěch konkursní podstaty osobního dlužníka, byl soupis zástavy do konkursní podstaty. Ve shodě se závěry formulovanými pod bodem XXIX. stanoviska pak platilo, že takový soupis představoval i v rozhodné době titul, kterým správce konkursní podstaty dokládá, že je oprávněn se sepsaným majetkem při jeho zpeněžení nakládat. Dovolatelův odkaz na ustanovení § 14 odst. 1 písm. a) ZKV je nepřiléhavý, jelikož uvedené ustanovení se váže k dlužníkově (úpadcově) majetku a nikoliv majetku ve vlastnictví třetích osob; právo s takovým majetkem nakládat nepřechází na správce konkursní podstaty prohlášením konkursu na majetek dlužníka, nýbrž (až) jeho soupisem do konkursní podstaty.

Ze skutečnosti, že na správce konkursní podstaty přechází soupisem zástavy ve vlastnictví osoby odlišné od úpadce do konkursní podstaty právo se zástavou nakládat, však závěr, že tím na správce přešlo i právo nakládat se zástavním právem, neplyne. Zákon o konkursu a vyrovnání naopak důsledně vychází (v rozhodné době vycházel) z toho, že soupisem zástavy do konkursní podstaty jsou omezována práva zástavního dlužníka, včetně toho, že (jak plyne z bodu XXXV. stanoviska i z R 9/2005) plní-li jen z titulu zástavního práva (a nikoliv např. /současně/ jako ručitel nebo jako osobní spoludlužník), nemůže přivodit zánik zástavního práva jinak, než plněním do konkursní podstaty (plněním k rukám správce konkursní podstaty). Z dikce § 20 odst. 1 a § 28 odst. 1 ZKV (ve znění účinném před 1. 5. 2000) plyne, že zástavní právo zůstává i za trvání konkursu zástavnímu věřiteli a není rovněž žádného rozumného důvodu dovozovat, že by některý z atributů zástavního práva měl přejít na správce konkursní podstaty. Kdyby měla platit konstrukce předkládaná dovolatelem (podle které právo vzdát se zástavního práva k zástavě sepsané do konkursní podstaty je nakládáním s majetkem konkursní podstaty náležejícím správci konkursní podstaty), bylo by nutno se rovněž ptát, zda by správce konkursní podstaty mohl takové právo v průběhu konkursu též sám vykonat (vzdát se platně zástavního práva třeba i proti vůli zástavního věřitele). Neúnosnost takové konstrukce je na první pohled zřejmá.

Nepřechází-li soupisem zástavy do konkursní podstaty právo zástavního věřitele vzdát se zástavního práva na jiné osoby, zbývá vyřešit, zda za trvání účinků soupisu zástavy konkursní úprava výkonu tohoto práva zástavním věřitelem k 1. 2. 2000 bránila.

V uvedené době spočívala úprava uspokojování oddělených (zajištěných) konkursních věřitelů z výtěžku zpeněžení zajištění (zde zástavy) na zásadě, podle které se zajištěným věřitelům vyplácel – v intencích § 28 odst. 2, věty první, ZKV v rozhodném znění – na úhradu zajištěných pohledávek celý výtěžek zpeněžení (čistý výtěžek zpeněžení po odpočtu nákladů spojených s udržováním, správou a prodejem zpeněžené věci).

Úprava obsažená v § 28 odst. 4 ZKV (v rozhodném znění) tuto zásadu neprolamovala, nedovolovala však vypořádání zajištěné pohledávky kdykoliv v průběhu konkursu v rozsahu přesahujícím 70 % výtěžku ze zpeněžení připadajícího na zajištěného věřitele; dokončení vypořádání nad stanovený limit svěřovala rozvrhu (§ 32 odst. 1 ZKV), v jehož rámci platilo, že nepostačuje-li výtěžek ze zpeněžení podstaty na úhradu všech pohledávek za podstatou (§ 31 odst. 2 ZKV), pohledávek na oddělené uspokojení neuhrazených z důvodu uvedeného v § 28 odst. 4 ZKV a pracovních nároků (§ 31 odst. 3 ZKV). uspokojovaly se pohledávky na oddělené uspokojení až po uspokojení hotových výdajů a odměny správce konkursní podstaty nekrytých zálohou na náklady konkursu a nákladů spojených s udržováním a správou podstaty (srov. § 32 odst. 1 ZKV).

Přitom nelze přehlédnout, že logika takového postupu tkvěla u odměny správce konkursní podstaty především v tom, že její podstatná část nutně musela vzejít výpočtem z částky, které bylo dosaženo zpeněžením zajištění (srov. § 7 vyhlášky č. 476/1991 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o konkursu a vyrovnání, ve znění vyhlášek č. 37/1992 Sb., č. 583/1992 Sb. a č. 277/1996 Sb.)

Zákon o konkursu a vyrovnání v ustanovení § 28 ani na jiném svém místě nezakazuje zástavnímu věřiteli vzdát se zástavního práva k zástavě sepsané do konkursní podstaty. Žádný zákon zástavnímu věřiteli rovněž neukládá povinnost zachovat zástavní právo, je-li zástava sepsána do konkursní podstaty osobního dlužníka, jenž není dlužníkem zástavním. Takový zákaz či takovou povinnost nelze dovodit ani z účelu předjímaného ustanovením § 28 odst. 4 ZKV v rozhodném znění (z toho, jak lze po zániku zástavního práva zpeněžením zástavy v konkursu naložit s výtěžkem zpeněžení zástavy). Jinak řečeno, právu zástavního věřitele vzdát se zástavního práva v mimokonkursních poměrech nebrání skutečnost, že by se na výtěžku zpeněžení zástavy mohly vedle zástavního věřitele podílet i jiné osoby a důvod konstruovat takové omezení v průběhu konkursu rovněž dán není. Zástavní věřitel nenese ani za trvání konkursu odpovědnost za dobytost pohledávek jiných úpadcových věřitelů,

(včetně věřitelů pohledávek za podstatou, mezi něž patří i správce konkursní podstaty).

Skutečnost, že posuzovaný právní úkon není obecně neplatný pro rozpor se zákonem nebo s účelem zákona, však nevylučuje možnost usuzovat na jeho absolutní neplatnost ve spojení s konkrétními okolnostmi dané věci, např. proto, že formálně bezvadný právní úkon svým obsahem nebo účelem zákon obchází (§ 39 obč. zák.) nebo proto, že jsou zde okolnosti způsobující neplatnost podle jiného ustanovení občanského zákoníku. Zbývá tedy vypořádat se s dovolatelovou námitkou, že právní úkon, jímž se zástavní věřitel vzdal zástavního práva, je neplatný podle § 37 odst. 1 obč. zák., jelikož zástavní věřitel jím neprojevil vlastní vůli.

Podle ustanovení § 37 odst. 1 obč. zák. (ve znění účinném k 1. 2. 2000 i ve svém znění stávajícím) právní úkon musí být učiněn svobodně a vážně, určitě a srozumitelně; jinak je neplatný.

K povaze této dovolatelovy námitky Nejvyšší soud především uvádí, že ve své dosavadní podobě jde o námitku nekonkrétní, skutkově nedostatečnou a nepřesnou.

Jak správně ve vyjádření k dovolání podotýká žalobkyně, lze se jen dohadovat, že odkazem na ustanovení § 37 odst. 1 obč. zák. se dovolatel dovolává nesvobody projevu vůle; (o nedostatek vážnosti projevu vůle nebo o jeho nesrozumitelnost anebo neurčitost zjevně nejde). Dovolatelovu tvrzení, že k absolutní neplatnosti je soud povinen přihlížet z úřední povinnosti a že dovolatel k této námitce učinil před soudem prvního stupně příslušná skutková tvrzení a nabídl důkazy, lze v tomto ohledu přisvědčit jen z části.

Teze, podle které k absolutní neplatnosti (písemného) právního úkonu soud v řízení, v němž zkoumá obsah práv a povinností, jež měla z takového právního úkonu vzejít, přihlíží z úřední povinnosti, platí jen za předpokladu, že tato neplatnost je z tohoto právního úkonu (jímž byl v řízení proveden důkaz) patrna (vůle účastníků právního úkonu v něm byla např. na první pohled projevena neurčitě nebo nesrozumitelně).

Absolutní neplatnost právního úkonu však způsobuje i řada skutečností, které vyjdou (mohou vyjít) v řízení najevo, jen jsou-li účastníky tvrzeny a prokazovány jinak, než (pouze) oním právním úkonem (listinou, která jej zachycuje). K typickým příkladům takových skutečností patří i ty, které se pojí s absolutní neplatností právního úkonu pro nesvobodu projevu vůle osoby, která jej učinila (z písemné podoby právního úkonu bez dalšího neplyne, že osoba, která jej učinila, k tomu byla donucena fyzickým nebo psychickým nátlakem). Dovolatel se tedy zjevně mýlí, usuzuje-li, že důkazní povinnost ohledně toho, že zástavní věřitel neprojevil právním úkonem vlastní vůli, nýbrž vůli jiné osoby, splnil v řízení tím, že nabídl listiny (smlouvu o postoupení pohledávky, výpis z účtu banky, notářský zápis z 1. 2. 2000), jimiž soud provedl důkaz. Potud ostatně zatím nesplnil řádně ani povinnost tvrzení, neboť netvrdí, kdo, kdy a jak měl zástavního věřitele fyzicky či psychicky nutit k tomu, aby činil právní úkon, který nevyjadřuje jeho vlastní vůli (z toho, že tento právní úkon je pro zástavního věřitele ekonomicky nevýhodný, závěr, že jím neprojevil vlastní vůli, neplyne).

Dovolání je přesto důvodné.

Dle ustanovení § 118a o. s. ř., ukáže-li se v průběhu jednání, že účastník nevylicil všechny rozhodné skutečnosti nebo že je uvedl neúplně, předseda senátu jej vyzve, aby svá tvrzení doplnil, a poučí jej, o čem má tvrzení doplnit a jaké by byly následky nesplnění této výzvy (odstavec 1). Zjistí-li předseda senátu v průběhu jednání, že účastník dosud nenavrl důkazy potřebné k prokázání všech svých sporných tvrzení, vyzve jej, aby tyto důkazy označil bez zbytečného odkladu, a poučí jej o následcích nesplnění této výzvy (odstavec 3).

Vzhledem k době zahájení řízení před soudem prvního stupně neplatí pro uvedený spor ustanovení §

118b o. s. ř. o zákonné koncentraci řízení (srov. bod 9., hlavy první, části dvanácté, zákona č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony). Dovolateli se tak již v řízení před soudem prvního stupně (před nímž tuto námitku vznesl) mělo dostat poučení dle § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř., neboť skutečnosti, z nichž usuzuje na neplatnost právního úkonu dle § 37 odst. 1 obč. zák., vyličil neúplně a důkazy potřebné k prokázání těchto tvrzení neoznačil.

Odvolací soud pak přehlédl, že poučovací povinnost dle § 118a o. s. ř. je vybudována na objektivním principu (že poskytnutí potřebného poučení není závislé na tom, zda se soud prvního stupně o potřebě poučení vůbec dozvěděl), takže bylo na něm, aby odpovídající poučení poskytl dovolateli sám, s tím omezením, že jiný postup než kasaci rozhodnutí soudu prvního stupně by mohl zvolit, jen kdyby žalovaný na řádné poučení podle § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř. nereagoval (srov. k tomu např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2004, sp. zn. [29 Odo 149/2002](#), uveřejněný v časopise Soudní judikatura č. 3, ročník 2004, pod č. 49). Uvedené platí tím více, že dovolatel se k popsané námitce (nepřímo) přihlásil i ve vyjádření k odvolání žalobkyně.

Vzhledem k tomu, že mezi vady řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, a k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), patří i nedostatky v poučovací povinnosti soudu podle § 118a o. s. ř., Nejvyšší soud, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.) rozsudek odvolacího soudu (který se nadto s dovolatelovou námitkou ohledně vad projevu vůle zástavního věřitele nevypořádal ani v rovině právní), podle § 243b odst. 2 o. s. ř. pro tuto vadu zrušil v měnícím výroku ve věci samé a v závislých výrocích o nákladech řízení a věc v tomto rozsahu vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243b odst. 3 o. s. ř.).